

1

У прочинену кватирку, з якої я щойно зірвав павутиння, вли-
вався океан весняних запахів. Запилюжена шибка нагадувала
імлісті пейзажі, серед яких я ледве роздивився власне відобра-
ження — спантеличеного неголеного чоловіка. Те замурзане
скло стало дзеркалом, що відбивало мої прожиті та непрожи-
ті роки. Я сумно всміхнувся відображенню (радше, щоби під-
бадьоритися, переконати себе, що не втнув найбільшу за своє
життя дурницю) й раптом стрепенувся: знадвору прилинув
незабутній аромат абрикосового цвіту. Він, наче чарівною
долонею, турботливо стирав бруд і з вікон, і з того далекого
минулого, заради якого я поставив на кін своє теперішнє та,
найімовірніше, і майбутнє...

* * *

— Міську! Міську! А най тя шляк трафить! Ти що оглух?!
Іди їсти!

Я завжди добре чув, коли мене кликала цьоця. Її важко було
не почути. Цьоця Кася перекрикувала навіть грім. Вона сама
була громом.

Зачувши перші звуки її кличу, я кидав найцікавіші за-
бавки: вилазив із найвдалішої схованки, лишав Ромкові всі
нелегко виграні камінці, припиняв гойдати Іренку, до якої
тільки наважився озватися. Ох, а що я міг удіяти? Мусив біг-
ти. Бігти стрімголов, не озираючись, не зважаючи на кпини
та прокльони, які частенько наздоганяли мене. Бо що довше

я біг, то більше змінювався колір цьоциного обличчя. Якщо встигав до ясно-бурякового, вважайте, щастило. Тоді разом із зупою мене тільки по зав'язку напихали гнівними монологами про те, яке я невдячне поросся, що зовсім не шанує бідну, стару цьоцю, гризучи її печінки та нерви. І від тих слів зупа справді починала віддавати печінкою та ще хтозна-чим. Можливо, цьоциними нервами? Апетит зникав. Але я домучував обід, тому що, не приведи Боже, було його не доїсти. Від такого нахабства ясно-бурякове обличчя цьоці доварювалось у власному соку до брунатно-бордового. Цей колір не віщував нічого хорошого. Єдиним порятунком для мене тоді ставав вуйко Стефан і його «Абрикосова книгарня»...

Вуйко Стефан був видатною людиною. Так завжди говорила цьоця Кася. Тому років до десяти я справедливо вважав, що видатне — то дуже високе. Вуйко був таким височенним, що легко діставав рукою до ластів'ячих гнізд на нашій веранді.

Певне, у років п'ять мама вперше познайомила мене з вуйком Стефаном і цьоцею Касею. Ну, як познайомила? Просто одного разу я побачив їхню дивну пару на порозі дому пані Рузі, у якої ми з мамою винаймали крихітну комірчину, що правила нам за кімнату. Угледівши цих пишно вбраних осіб, я вирішив, що до нас завітали персонажі з казки — велетень і чарівна пані-гора.

Тоді я ще нічого не знав про нашу заплутану сімейну історію. Одначе з того візиту зрозумів, що високий огрядний чоловік є рідним братом мого покійного тата, а мама ненавидить його так само, як і чепурну гороподібну пані, яка гидливо витирала хустинкою стільця, перш ніж на нього сісти.

Оце й усе, що я втямив після першого знайомства з вуйком і цьоцею. Мама поспіхом витурила непроханих гостей із нашої кімнати і начебто з нашого життя. Повірте, я би легко забув про існування цих двох (у п'ять років знайдуться набагато цікавіші справи), але за декілька років дивна парочка знову

вигулькнула на моєму життєвому небовиді. Наші з мамою справи тоді йшли геть кепсько...

Мама була чудовою кравчиною. За татового життя до неї навідувалося чи не пів міста, щоби пошити обновку, підгорнути обрус, укоротити чи розпустити дитячий одяг. По сукні ж охочі шикувалися в чергу. У нашому великому світлому домі мама навіть облаштувала свою майстерню. По смерті ж тата все змінилось — і для мами, і для мене.

Насправді я зовсім не пам'ятаю тата, але боюся мамі в цьому зізнатися, щоб не засмутити: вона певна, що його у моїй голові багато так само, як і в її. Загалом я був іще пуцьвірінком, коли тато помер, і ми мусили перебратися з великого дому до маленької квартири. Потім довелося виїжджати й із квартири. Наші переїзди в дедалі нужденніші помешкання збігалися в часі зі зменшенням у мами замовлень, а відтак і коштів. У цьому мама постійно звинувачувала якесь «оте стервисько», що розпускало про неї у місті брудні плітки. Інколи я дуже хотів його побачити і якось захистити маму, а інколи боявся до дрижаків. Тому всім серцем ненавидів невідоме «оте», що змінило наше життя.

Пані Рузя часто повторювала мамі:

— Якби ти, Маріє, була такою самою розумною, як і гарною, то давно би подалася з міста. Почала би нове життя. Бо «оте стервисько» ніколи не дасть тобі спокою. А наші хлопці, які шиї собі звертають, коли ти шпацеруєш містом, ніколи не візьмуть тебе заміж після пльоток «отого стервиська». Ти надто гарна, — казала пані Рузя, — і в тому твоя біда.

— А це ми ще побачимо, — уперто відповідала мама, збираючи речі, бо ми вже не могли оплачувати кімнату.

У нашій новій оселі ми не завжди мали чим розтопити п'єц. Тож коли холод крижаними лапами ліз під благенський коцьок, мама міцно обіймала мене та загортала у свій шалик останню кармінову герань, яку ми принесли з нашого дому.

Про великий дім я пам'ятаю лише те, що там було тепло, та, як і тут, — багато павуків, що розгойдувалися на своєму павутинні, мов дітлахи на гойдалках, — щасливо й безпечно. Я знав, що мама їх не зачепить, не порушить їхній спокій чи, боронь Боже, уб'є. Своє дивне шанобливе ставлення до цих несимпатичних істот вона пояснювала безкінечними історіями, що їх для цього наче завжди тримала напоготові.

— Так ось, — розповідала мама, пригорнувши мене до себе, — колись давно павуки врятували Діву Марію і маленького Ісусика від смерті.

— Справді? — я вистромив носа з-під коца.

— Справді, — упевнено стверджувала мама, накриваючи мене. — Коли Ірод дізнався, що у Віфлеємі народився Цар, то через страх втратити жадану владу звелів убити всіх діток до двох років.

— О Матко Божа, який же він страшний.

— Так... — мама продовжувала. — Але Діві Марії з'явився Ангел і попередив, аби вона з Ісусиком і Йосипом тікала до Єгипту. Марія так і вчинила. Дорогою їх почали наздоганяти переслідувачі. Марія із сім'єю заховалася в печері, нажахано чекаючи, що вояки Ірода ось-ось увійдуть... Аж тут з'явилися павуки. За мить вони сплели таке густе павутиння, що заховали Марію, Ісусика та Йосипа. І коли Іродові посіпаки ввійшли до печери, то побачили навкруг саму гидку павоть. Отак павуки врятували малого Ісуса.

Так, це була цікава історія. Зрештою, як і всі, що розповідала мама. Та оповідка призначалася для того, аби пробудити у мені, малому, симпатію до павуків. Утім, до них я, на превеликий жаль, відчував тільки відразу... Хоч подумки й дякував Богові, що Ісусика порятували павуки, а не миші, бо тих я боявся ще більше.

Попри своє не надто прихильне ставлення до павуків, я був певен, що всі, крім мене, шанують їх так само, як і мама. Тож коли одного дня до нашої кімнатки влетіла розпашіла пані Марія (господиня дому, де ми на той час мешкали), моя віра

добряче похитнулася. Хай там як, але від жінки з таким іменем і ще й маминої тезки я на таке варварство не сподівався. Відмахнувшись від палких заперечень мами, пані Марія віником рвала всі посріблені сонцем «гойдалки», чавила павуків і вимітала їх геть. Після цього павучого погрому мама швидко збрала у два клунки наші пожитки, я взяв горщик із геранню, і ми подалися з теплого, затишного дому в ніч.

Перед тим як грюкнути дверима, мама кинула розпачливе: «Убивця!» Двері ще не встигли зачинитися, як маму наздогнало: «Капарниця!»

Тепер ми тулилися в цій тісній комірчині разом з павуками, мишами (їх, якби й хотів, віником не позбудешся) та із замерзлою квіткою герані, але без павучої вбивці пані Марії.

Мені минав дев'ятий, тому мамі легко вдавалося розсунути, немов куліси, роздути, наче веселкову бульбашку, тісний світ нашої комірчини своїми безкінечними історіями. Мама та її історії були моїм світом — безмежним, загадковим, веселим і сповненим пригод. Світом, у яких бідний, але добрий хлоп завжди перемагає підступного багатія. Одного разу я запитав:

— Мамо, а що трапляється з тими бідними й добрими хлопцями, які наприкінці історії перемагають зло та багатіють? Чи стають вони такими самими лихими й підступними?

Мама замислилась, а за хвильку промовила:

— Думаю, Михайле, ти дізнаєшся про це у власній казці, коли виростеш. — І додала: — Хоча за своє життя я знала тільки одного порядного багатія — твого тата. Усі ж його родичі виявилися такими самими лихими та підступними, як і в казках.

Отож коли цьоця Кася та вуйко Стефан з'явилися у нашій комірчині вдруге, я був певен, що переді мною казкові герої з маминих оповідок.

* * *

Я дуже добре пам'ятаю той день. Мама вбрала мене у білу сорочку, єдину, що лишилася відтоді, як ми жили у великому

будинку. Але щойно я радісно розправив плечі, як вона підступно тріснула на спині. Тремкими руками мама закасала й так короткі рукави, що безбожно виказували свою неспроможність бути рукавами для дев'ятирічного хлопчика, покрутила мене, як дзигу, вилаялася, чого раніше за нею ніколи не водилося, зняла сорочку й одягла ту, що я мав на собі від ранку.

Мама взагалі була того дня дивною. Вона довго стояла з віником у руках посеред кімнатки, задерши голову й наче чекаючи на святе пришествя. А потім заплющила очі та й почала відчайдушно махати віником по всіх кутках від стелі до підлоги. Такої мами я злякався більше, ніж усіх разом узятих павуків. Помітивши, що я зашився в куток ліжка, мама кинула віника та міцно обійняла мене:

— Не бійся, Михайлику. Просто сьогодні до нас прийдуть гості, яких павучкам не варто бачити. — І тихо зронила: — Моя б воля, і я б їх не бачила.

Я сидів на ослінчику й ошелешено роздивлявся гостей. Ті ж здавалися спантеличеними ще більше, особливо цьоця, яка роззиралася довкола з вибалабушеними очима. Майже перелякано вона витріщалася на стіни, по яких мереживом тягнулися тріщини.

— Не бійтеся, — порушив я тишу. — Мама забрала всіх павуків. Вона не хотіла, щоб вони вас бачили. Не знаю, ким потрібно бути, щоб вас боялися навіть павуки.

Цьоця глипнула на мене так, ніби ляснула долонею по надокучливій мусі. Вуйко ж смикнув свого тонкого вуса й усмінувся.

Увійшла мама. Таця в її руках неслухняно тряслася, від чого горнятка схарапуджено підстрибували на блюдцях і сердито брязкотіли.

— Я допоможу, — підвівся вуйко.

— Не треба, — відрізала мама. Вуйко опустився на стілець, який під його вагою жалібно скрипнув.